

Environment Center
Charles University
in Prague

20 let COŽP UK

Oddělení environmentální
ekonomie a sociologie

Vila Lanna, 19. září 2012

Environmentální ekonomie a sociologie: Kdo jsme?

Jména	Odbornost	Hlavní témata
Markéta Braun Kohlová	sociologie	dopravní chování; valuace zdravotních rizik
Vojtěch Máca	právní & env. vědy	externality; valuace zdravotních rizik; fungování a dopady nástrojů regulace
Jan Melichar	ekonomie	valuace ekosystémů; externality; CBA; náklady na zamezení
Fusako Menkyna Tsuchimoto	ekonomie	chování firem; EKC; CGE model
Lukáš Rečka	ekonomie	optimalizační modely; chování firem; energetika
Milan Ščasný	ekonomie	chování spotřebitele; valuace rizik; externality; modelování dopadů politik; distribuční dopady
Hana Škopková	env. vědy	chování spotřebitelů; mikrogenerace; hodnocení projektů
Jan Urban	sociologie	chování spotřebitele; socio-psychologické teorie chování; úspory energie; biopotraviny; valuace rizik
Iva Zvěřinová	sociologie	chování spotřebitele; socio-psychologické teorie; biopotraviny; úspory energie; valuace zdravot. rizik
Miroslav Havránek	env. vědy	energetika; bezpečnost; rizika; dopady klimatické změny
..... SPOLUPRACUJÍCÍ	.....	.....
<i>Martin Kryl</i>	<i>env. vědy</i>	<i>nerovnosti; env. spravedlnost; distribuční dopady</i>
<i>Kateřina Kaprová</i>	<i>ekonomie</i>	<i>valuace ekosystémových služeb; CBA</i>
<i>... a další naši studenti</i>		<i>témata z oboru ekonomie, sociologie a env. věd</i>

Environmentální ekonomie a sociologie

Klíčová témata a interdisciplinarita

mix společenských věd: ekonomie & sociologie & sociální psychologie...

- **zkoumání chování a spotřeby spotřebitelů**
- **přijatelnost politik, percepce rizik nebo adaptačních strategií změny klimatu**
- **měření indikátorů nerovností**
- **analýza environmentálních a sociálních nerovností a distribučních dopadů**

ekonomie, sociologie & přírodní vědy

- **oceňování ekosystémových služeb**

ekonomie & sociologie & lékařské vědy

- **oceňování a percepce zdravotních rizik**

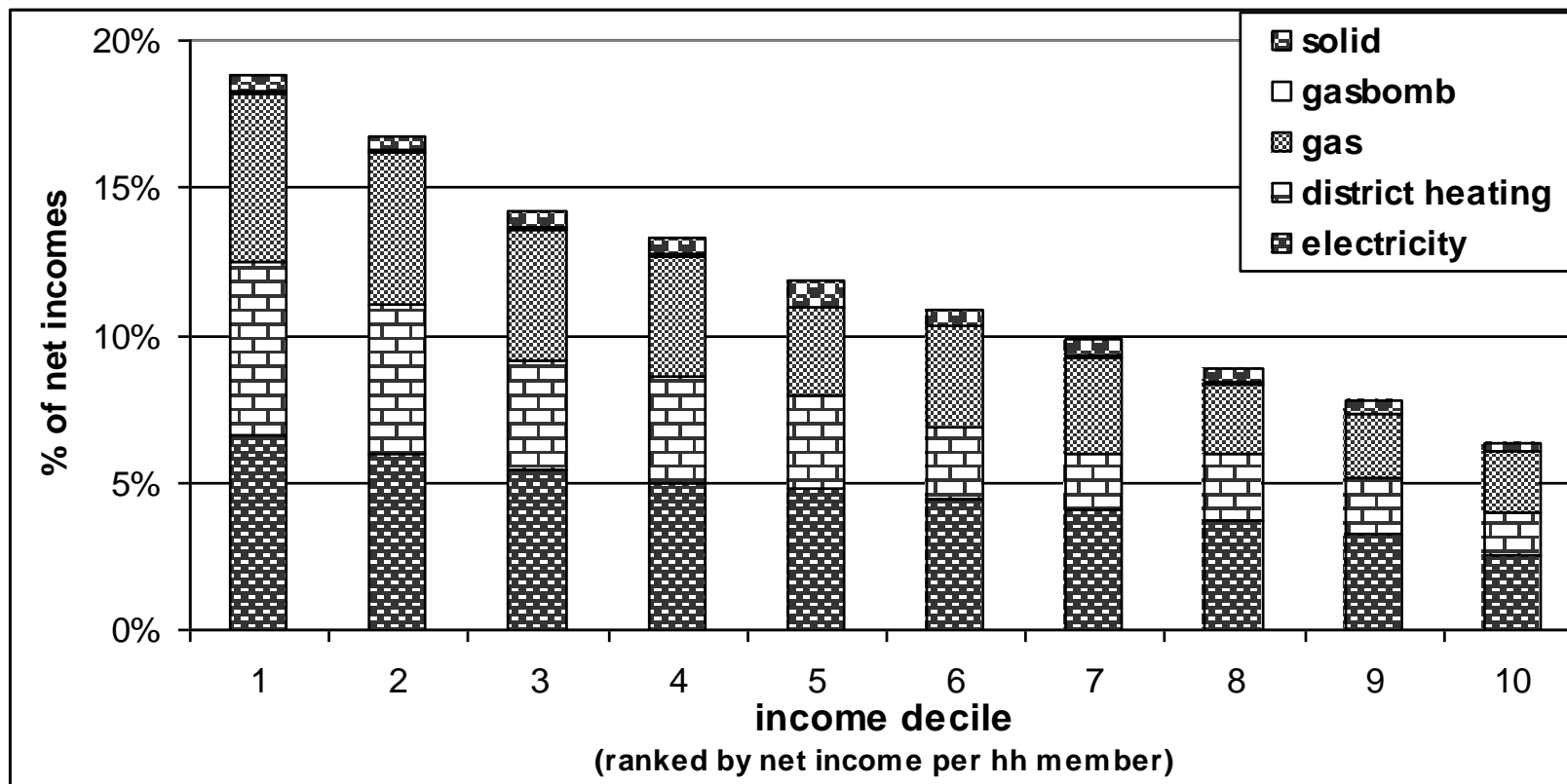
ekonomie & přírodní vědy

- **kvantifikace externích nákladů a míra jejich internalizace**
- **hodnocení dopadů regulace (predikce a simulace makro modely)**
- **rozvoj indikátorů environmentálních dopadů**
- **analýza determinant environmentální zátěže (vztahy a závislosti s ekon. výkonem)**

‘Příběh’

**našich výsledků, výzkumných
témat a otázek, kterým se
věnujeme a kterým se
chceme věnovat v budoucnu**

[1] Determinanty spotřeby a chování

Zdroj dat: Statistika rodinných účtů 2007 (ČSU 2008)

Zdroj: Ščasný, Urban, Zvěřinová, 2012

[1] Determinanty spotřeby a chování

Odhady cenových elasticit poptávky, LA-AIDS

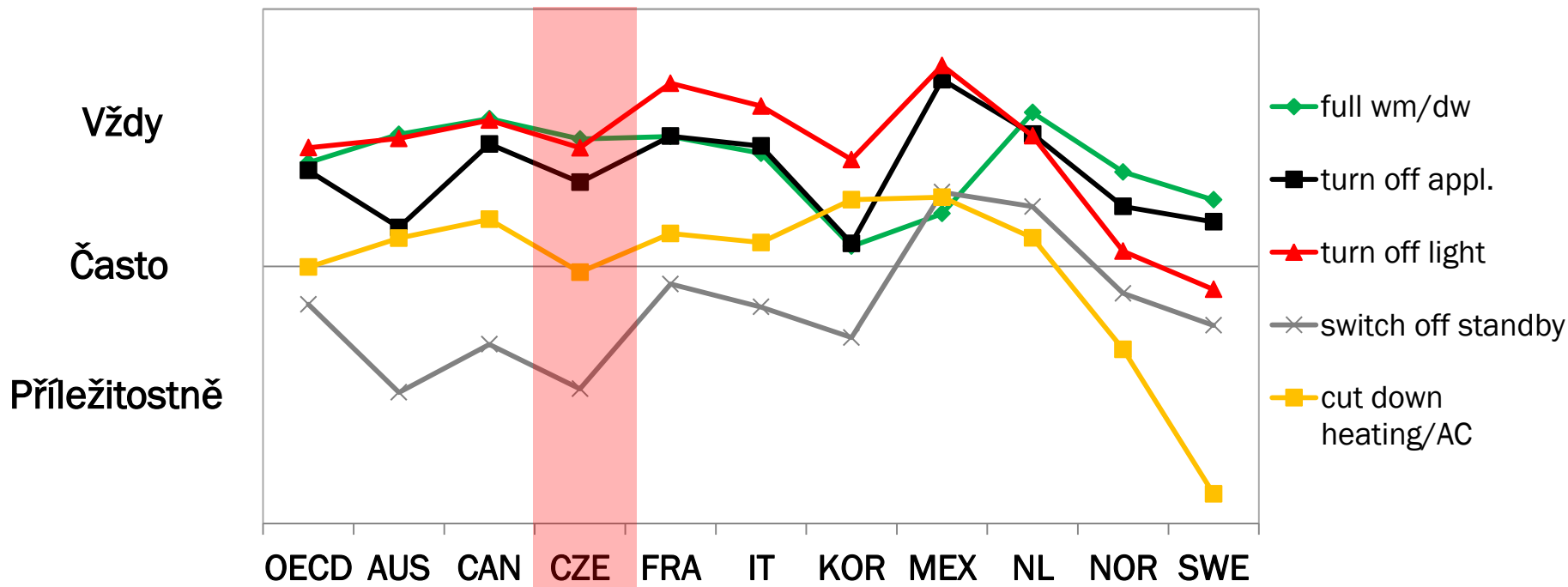
	electricity	gas	heat	solid fuels
Household group classified according to the heat source				
ELECTRA	-0.52			
ELEcookGAS	-1.04	-2.26		
HEATcookELE	-0.25		-1.22	
HEATblocks	-0.32	-0.95	-0.84	
GASheat	-0.23	-0.94		
COALheat	-0.47			-0.11
<i>Average elasticity**</i>	-0.324	-0.978	-0.938	-0.11
Groups classified according to the social status and the size of municipality				
Household of farmers	-0.53	-0.42	*	*
Households of pensioners	-0.73	-0.51	*	*
...				
Zdroj: Brůha and Ščasný (2006)				

[1] Determinanty spotřeby a chování

Úspory energií v domácnostech

Jak často provádíte následující úsporná opatření ve Vaší domácnosti?

- Čekáte až **pračka/myčka** jsou úplně naplněné [full wm/dw]
- Vypínáte nevyužívané **elektrické přístroje** [turn off appl.]
- Vypínáte **světlo**, když odcházíte z místnosti [turn off light]
- Vypínáte **stand-by mode** [switch off standby]
- Snižujete **vytápění nebo klimatizaci** [cut down heating/AC]

Zdroj dat: OECD šetření Household Consumption and Environmental Policy, 2008

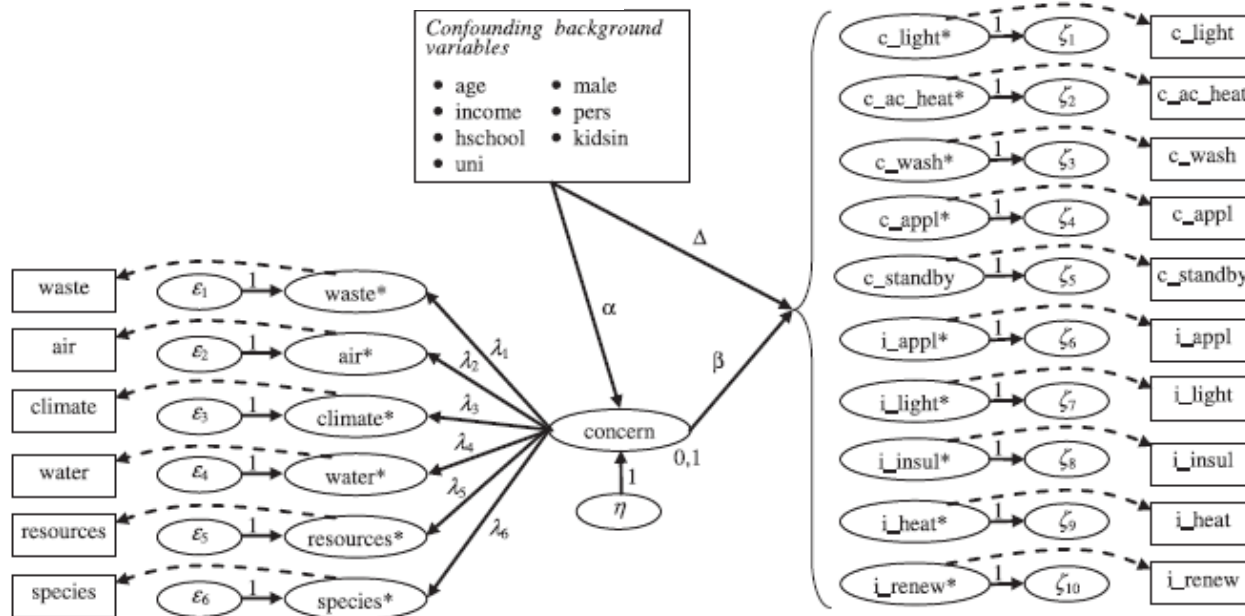
Zdroj analýz: Ščasný a Urban (2009); Urban a Ščasný (2012)

[1] Determinanty chování

Modelování úsporného chování

Modelování pomocí strukturních rovnic

- kontrola nepravé korelace (přímé a nepřímé efekty)
- vztah mezi latentními proměnnými a socio-demografickými proměnnými
  - úsporným chováním a úspornými instalacemi
  - úsporné chování, úsporné instalace, env. zájem → *Pro-environmentální postoje a znepokojení environmentálními problémy pozitivně ovlivňují všechny typy energeticky úsporných aktivit v domácnostech*

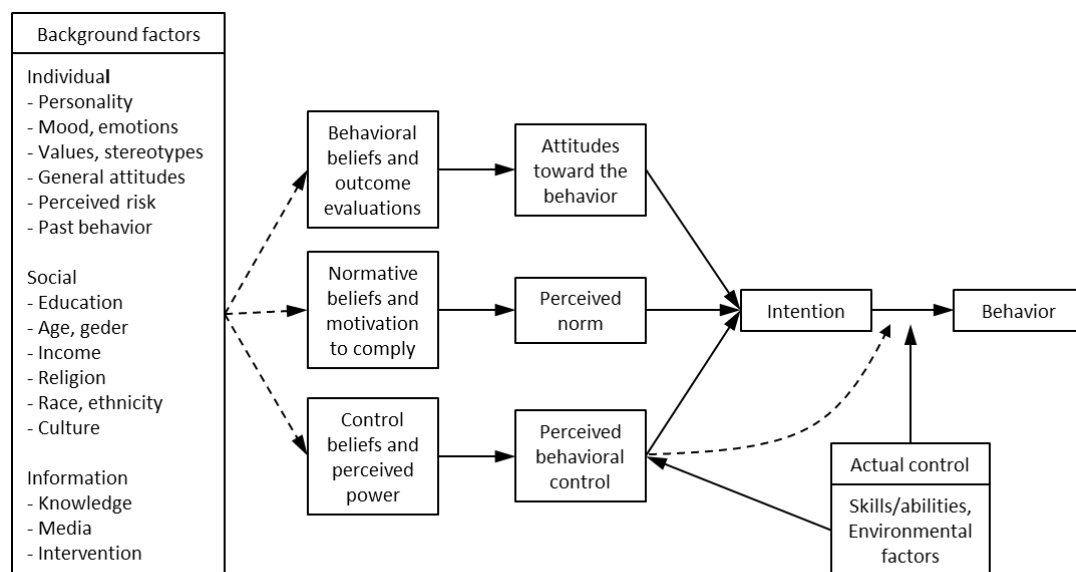

[1] Determinanty chování

Socio-psychologické a ekonomické faktory

otevřít „black-box“ individuálního chování ještě více

- Integruj socio-psychologické faktory (hodnoty, obecné postoje, sociální normy, percepce norem, specifické postoje) a ekonomické faktory (cena, příjem, atd.) v rámci teoreticky jednotného rámce
- „*reasoned action model*“ dobře operacionalizovatelný model a empiricky podpořený v řadě environmentálně-relevantních aplikacích

Adopted from Fishbein and Ajzen (2010: 22)

[1] Determinanty spotřeby a chování

Co jsme udělali

odhady **poptávek** - energie, pohonné hmoty, pitná voda

analýza **determinant spotřeby** (biopotraviny, energie)

analýza vybavenosti domácností předměty dlouhodobé spotřeby (automobily, spotřebiče)

analýza **úsporného chování** (vypínání světla, úsporné instalace)

volba **dopravního prostředku** ve městě

zavádění **mikrogeneračních technologií** na výrobu energie z OZE

Jakým směrem se chceme dále ubírat

Jakou roli hrají **socio-psychologické faktory** při vysvětlování environmentálně signifikantního chování? Jaký je efekt cenových, ale také „**měkkých**“ **nástrojů politik** (např. chytré měřicí přístroje)

Vede instalace úsporné technologie k **indukci spotřeby** („rebound effect“)?

Spotřebitel jako aktivní součást energetické sítě - Jaké jsou bariéry a možnosti pro **chytrou síť** a **e-mobilitu**?

Jaký je potenciál pro **adaptivní chování** směrem ke změnám klimatu? Která „tvrdá“ a která „měkká“ adaptační opatření jsou více akceptovatelná?

Preference pro environmentálně-
signifikantní tržní statky (energie)

Preference pro netržní statky
(environmentálně služby, zdraví)

[2] Oceňování netržních statků a služeb

STATEK		CENA		HODNOTA (max ochota platit)
Láhev vína Pinot Noir PS	→	250Kč	→	WTP=min.250Kč
Láhev vína Pinot Noir PS, bio	→	250+50Kč	→	WTP=min.300Kč
Zachování čápa černého	→	0Kč	→	WTP= ?Kč (>0Kč)
Zlepšení kvality vody v jezeře	→	0/?Kč	→	WTP= ?Kč (>0Kč)
Vyhnutí se kašli	→	0/?Kč	→	WTP= ?Kč (>0Kč)
Snížení rizika úmrtí	→	0/?Kč	→	WTP= ?Kč (>0Kč)

Výzkumný cíl: **zjistit ochotu platit za statky, které nemají tržní cenu, ale mají hodnotu**
(ekonomickým jazykem: zjistit o kolik jsme si ochotni snížit příjem (spotřebu), v případě, že se kvalita netržného statku zvýší tak, aby úroveň blahobytu byla zachována na původní úrovni, tzv. kompenzační přebytek)

[2] Oceňování netržních statků a služeb

Co jsme udělali

Zjistili jsme ochotu platit (WTP) pro...

rekreaci v lesích a parcích
chráněné druhy, ekosystémové služby

kvalitu vody na Máchově jezeře

snížení rizika záplav

biopotraviny

úsporu cestovního času

obtěžování hlukem z dopravy (*Metodika*)

pracovní stres a rizika

respirační a kardiovaskulární onemocnění

rizika úmrtí a hodnotu statistického života

Jakým směrem se chceme dále ubírat

Ocenit WTP za **zdravotní výstupy** relevantní pro politiku REACH (rakoviny, přecitlivělost kůže, fertilitu, rozvoj dítěte).

Zaměřit se na percepce širěji pojatých **rizik**, včetně rizik vyvolaných **změnou klimatu**.

Přínosy ze změny **užití krajiny**.

Přijatelnost politik a jejich atributů.

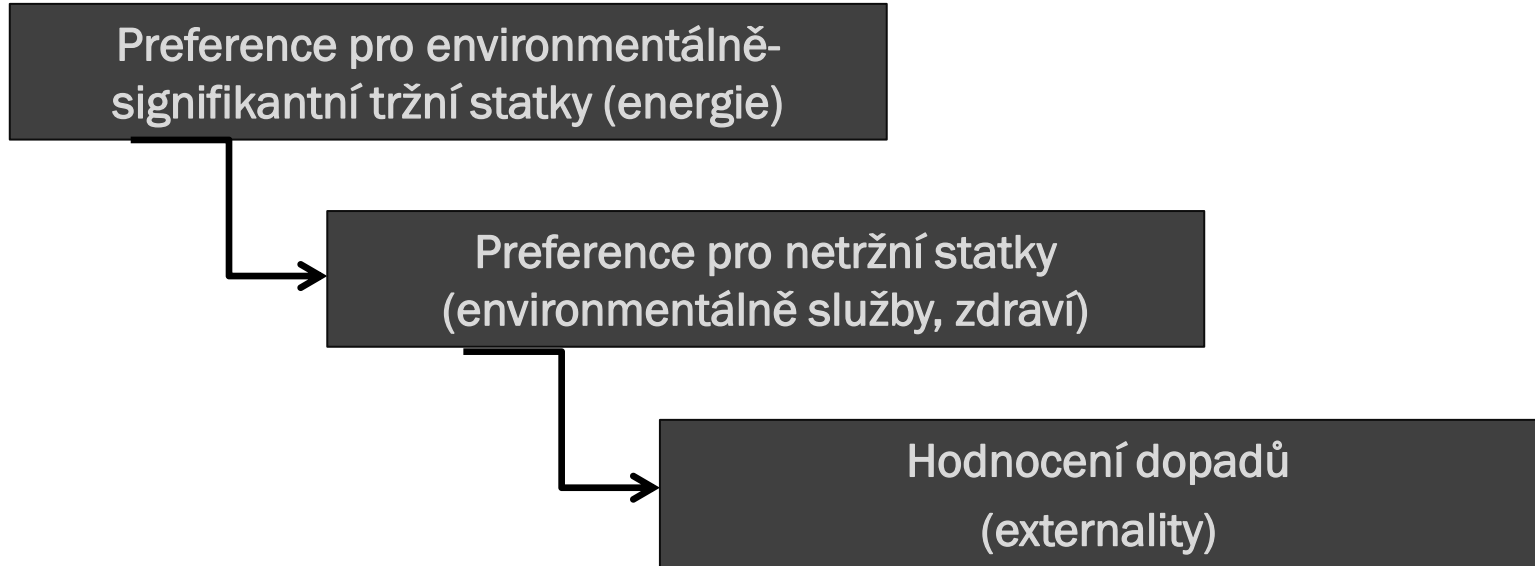
Preference pro **environmentální atributy tržních statků** (elektromobil).

Jak docílit, aby výsledky našich výzkumů byly zohledňovány v **politice** a v rozhodování.

Preference pro environmentálně-
signifikantní tržní statky (energie)

Preference pro netržní statky
(environmentálně služby, zdraví)

Hodnocení dopadů
(externality)

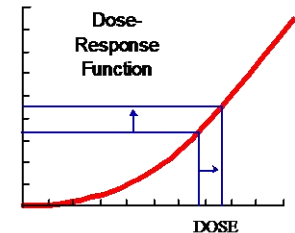
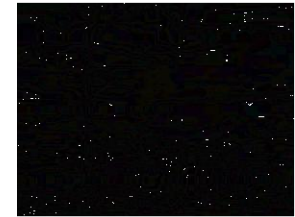
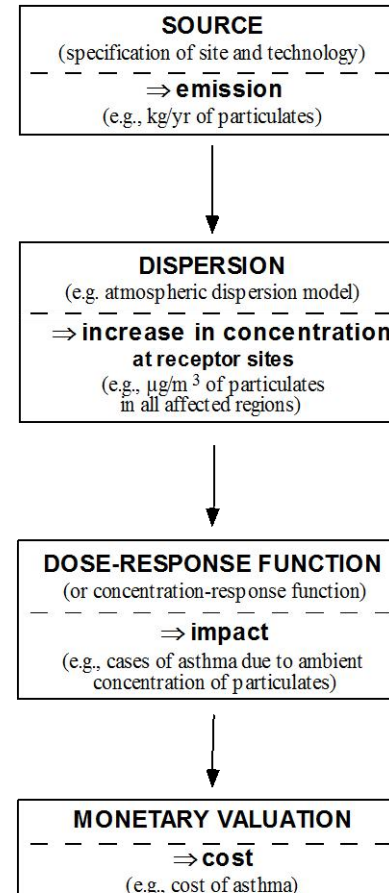
[3] Kvantifikace externalit (škod na ŽP)

Výzkumné otázky:

- Jak jednotlivé identifikované (fyzické) dopady srovnat mezi sebou a s vyvolanými ekonomickými náklady?
- Je společensky žádoucí zmírňovat negativní dopady a když, tak jak přísná politika má být?

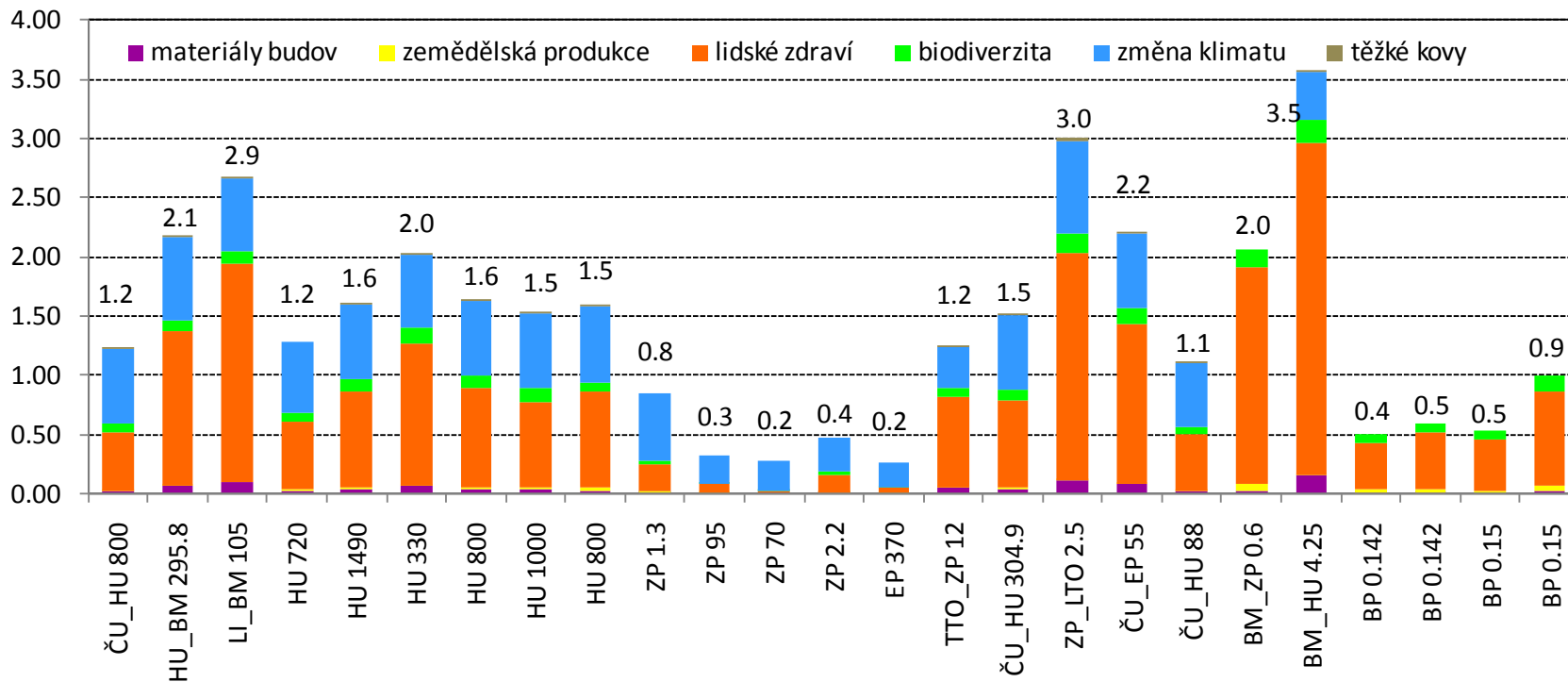
Nástroj:

- Kvantifikace externích nákladů pomocí **analýzy drah dopadů** (metoda ExternE)
- *zdroj zátěže → disperze a transport látek → zvýšená koncentrace → vztah dávka-odpověď → vyjádření efektů peněžně*

[3] Kvantifikace externalit (škod na ŽP)

Odhad externích nákladů výroby elektřiny v ČR, 2008, Kč/kWh

Melichar et al. (2008)

ČU/HU: Velké uhelné zdroje --- 1,21 až 2,67 Kč/kWh

ZP: Zemní plyn (teplárny) --- 0,26 až 0,85 Kč/kWh

BP: Bioplyn --- 0,49 až 0,98 Kč/kWh

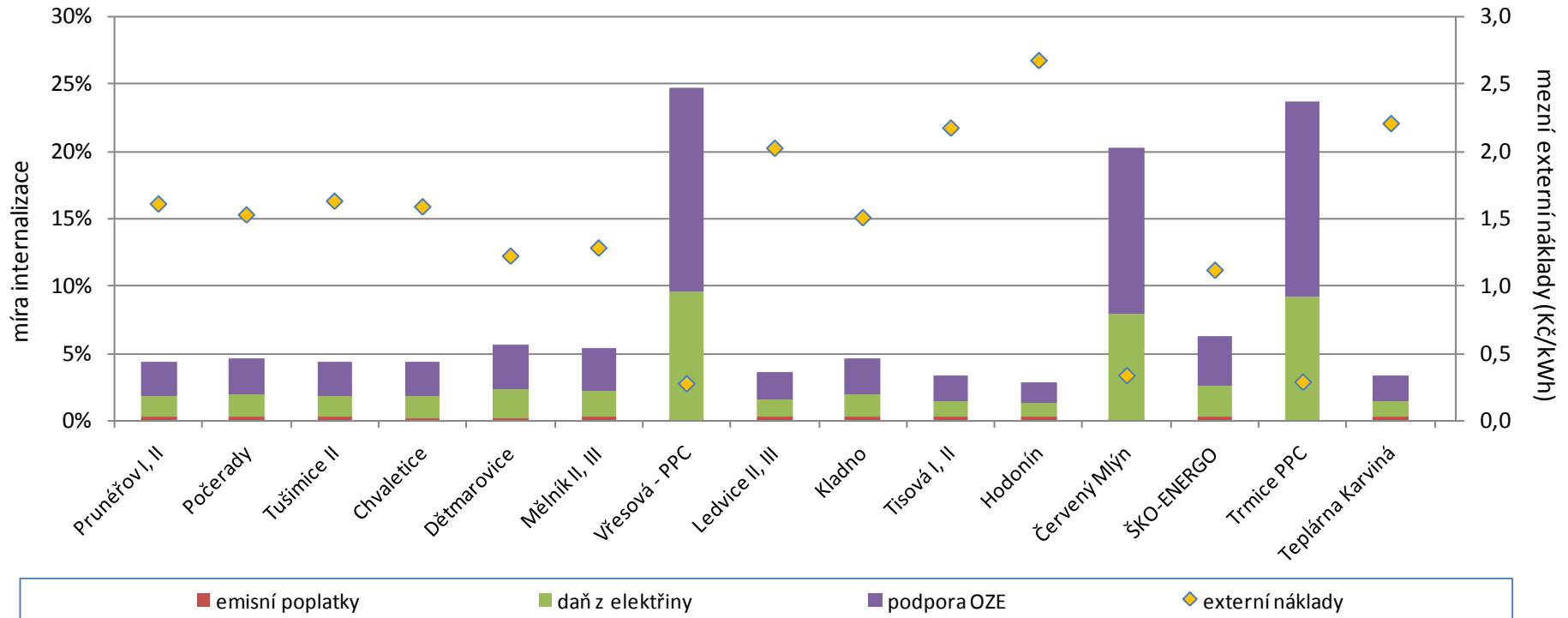
TTO/LTO: topné oleje --- 1,23 a 3,0 Kč/kWh

BM: Spoluspalování biomasy

[3] Kvantifikace externalit

Posouzení míry internalizace externích nákladů

úroveň internalizace u výroby energie v ČR je obecně nízká; nejvyšší je u výroby elektřiny ze zemního plynu a energo-plynu, ale stále pod úrovní 25 % (Máca, Melichar, Ščasný, 2012)

[3] Kvantifikace externalit

Odklon od indikátorů tlaku (emise) k indikátorům dopadů (škody)

Příklad: Dopady na lidské zdraví ze sektoru energetiky v ČR za rok

	Number of cases	mil. Euro	Percent of damage
'Acut' YOLL	17	1.02	0.1%
'chronic' YOLL	23 681	947.43	65.7%
Bronchodilator adults	152 398	0.15	0.0%
Bronchodilator children	16 303	0.02	0.0%
Cardiac hosp.admissions	175	0.35	0.0%
Cases_Infant_Mort	3	8.30	0.6%
Cough	79 570	3.02	0.2%
Chronic bronchitis	750	150.07	10.4%
Lower resp. symptoms adults	1 324 790	50.34	3.5%
Lower resp. symptoms children	842 390	32.01	2.2%
LRS cough	13 690	0.52	0.0%
Minor RAD	1 399 710	53.19	3.7%
NetRAD	348 732	45.35	3.1%
Respir. HA adults65	15	0.03	0.0%
Respir. HA all	284	0.57	0.0%
Work loss days	506 120 (<i>≈2,300 manyears</i>)	149.27	10.4%
SUM		1 441.63	

[3] Kvantifikace externalit

Co jsme udělali

Externality výroby energie, nakládání s odpady, dopravy

Externality prolomení limitů těžby

Externality obnovy elektrárny Prunéřov

Zpřesňování peněžních hodnot dopadů na zdraví v metodě ExternE

Aplikace metody ExternE v zemích CEEC a severní Afriky

Analýza míry internalizace externalit

Návrh designu ekologické daňové reformy dle výše působených škod

Integrace hodnocení externalit v makroekonomických modelech dopadů

Jakým směrem se chceme dále ubírat

Kvantifikovat externality pro **nové technologie**.

Tvorba **indikátorů dopadů** na různých úrovních.

Integrované modely hodnocení dopadů politik s cílem vyhodnotit dopady na emise i externality během celého životního cyklu

Důraz na **využitelnost výsledků v politice** (optimální zdanění, volba o limitech těžby, volba optimálních technologií)

Preference pro environmentálně-
signifikantní tržní statky (energie)

Preference pro netržní statky
(environmentálně služby, zdraví)

Hodnocení dopadů
(externality)

Analýza dopadů regulace
(predikce a simulace)

[4] Dopady regulace

Výzkumné otázky:

- Predikovat nebo simulovat jak by určitý systém vypadal (ekonomika), kdyby byly změněné některé jeho parametry (ceny) → *Predikce a simulace nepředvídají budoucnost.*
- Jaké by byly dopady na ekonomiku (HDP, produkci, zaměstnanost), spotřebu energií a palivový mix, emise, environmentální škody, nebo blahobyt.
- Které sektory nebo segmenty domácnosti budou regulací dotčené relativně nejvíce a které opatření zmírní nežádoucí dopady nejvíce a nejlevněji?

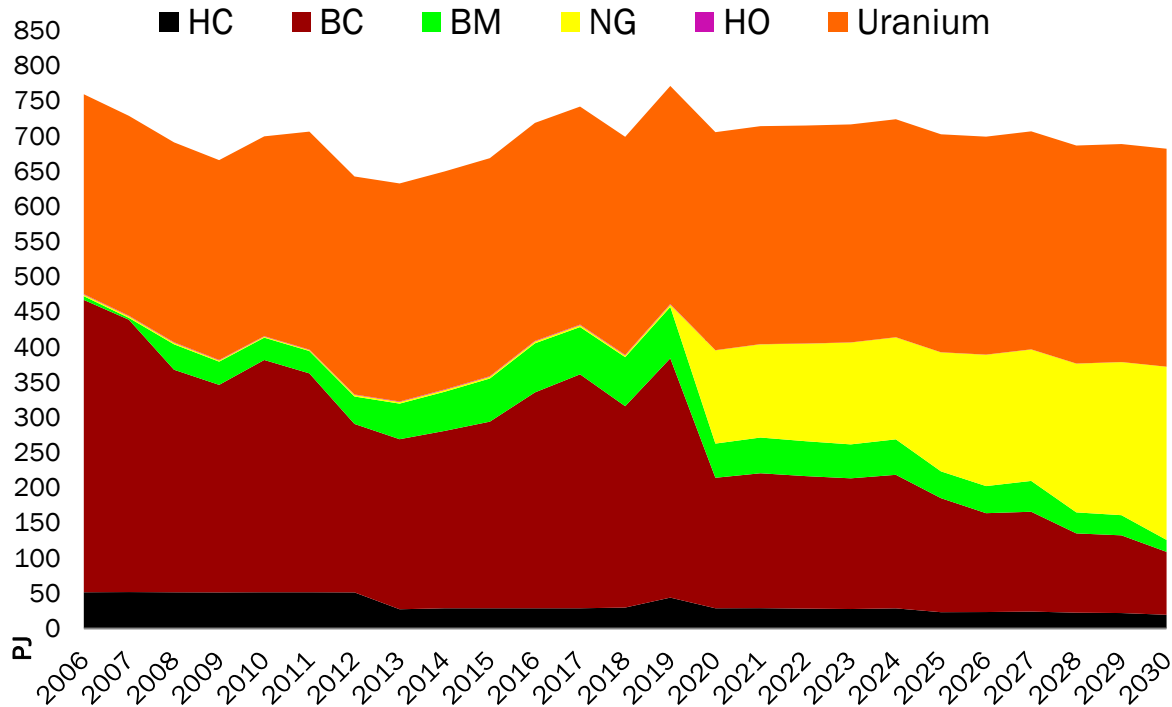
Nástroje:

- *Lineární dynamické optimalizační modely*
  - 1. Model sektoru energetiky MESSAGE**
  - 2. Model sektoru dopravy TREMOVE**
- *Makro-strukturní modely*, umožňující zpětné vazby a interakce sektorů celé ekonomiky
  - 3. Model obecné rovnováhy CZEGE3**
  - 4. Makro-ekonometrický model E3ME**
- *Mikro-simulační model* pro predikci dopadů politik na domácnosti
  - 5. Model DASMOT pro analýzu distribučních a sociálních dopadů**

[4] Dopady regulace

Vývoj palivového mixu ve výrobě elektřiny – model MESSAGE

scénář - přechod k aukcím povolenek na emise CO₂, bez nového jaderného zdroje

[4] Analýza dopadů regulací

Co jsme udělali

Sestavili jsme pět makro modelů pro posouzení dopadů.

Kvantifikovali jsme dopady řady schválených nebo navrhovaných politik (EDR, návrh úpravy sazeb poplatků na emise vypouštěné do ovzduší, EU-ETS nebo zpřísnění redukčního cíle na emise CO₂).

Dopady zahrnují efekty na ekonomiku (HDP, ekonomickou produkci, zaměstnanost, atd.) spotřebu paliv a palivový mix, emise nebo na výdaje a blahobyt domácností

Jakým směrem se chceme dále ubírat

Rozšíření modelu MESSAGE (technologie a omezení); integrace chytré sítě a zpětné vazby na poptávku po energiích.

Propojit makro-strukturní model s modely optimalizačními (MESSAGE, DASMODO)

Vytvořit optimalizační model pro **využití krajiny** a dopadů na **ekosystémové služby** včetně ocenění těchto dopadů

Rozšířit analýzu dopadů politik na **domácností o environmentální dopady**, včetně LCA. Aplikovat mikro-simulační model DASMODO na úrovni **EU**.

Rozvíjet **e-CBA** a podpora jejích aplikací při hodnocení politik, programů a projektů

Preference pro environmentálně-
signifikantní tržní statky (energie)

Preference pro netržní statky
(environmentálně služby, zdraví)

Hodnocení dopadů
(externality)

Analýza dopadů regulace
(predikce a simulace)

Měření nerovností a disparit v oblasti
životního prostředí

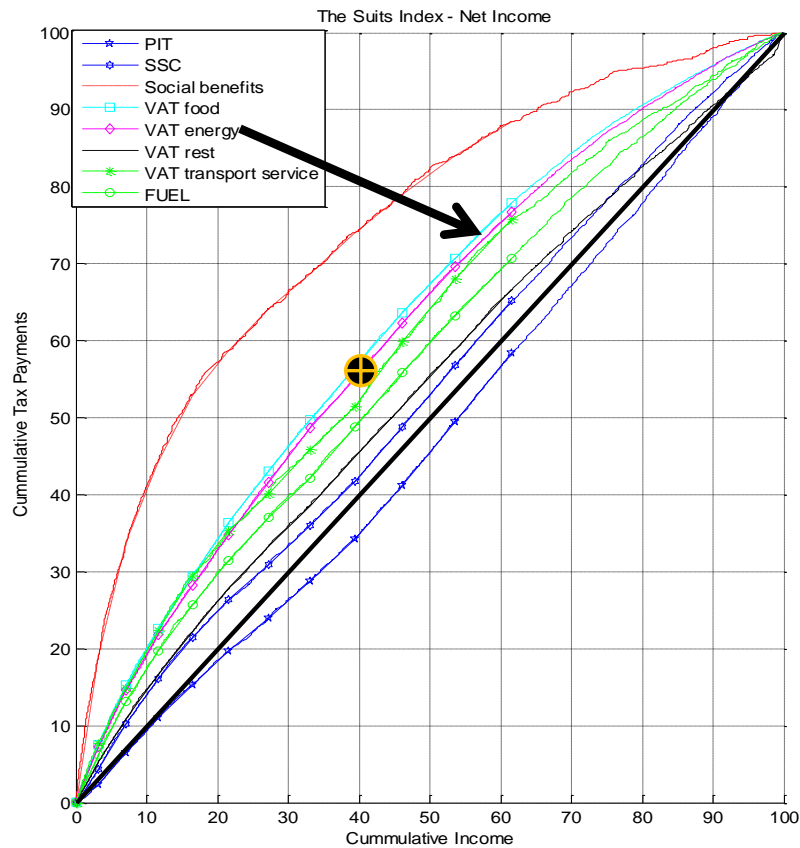
[5] Měření nerovností

Výzkumné otázky:

- Konceptuální otázky nerovností a environmentální spravedlnosti
- Jak měřit nerovnost?
- Jaké jsou výhody a nevýhody jednotlivých indikátorů nerovností?
- Jsou rozdíly hodnoty indikátorů statisticky významné?

[5] Měření nerovností

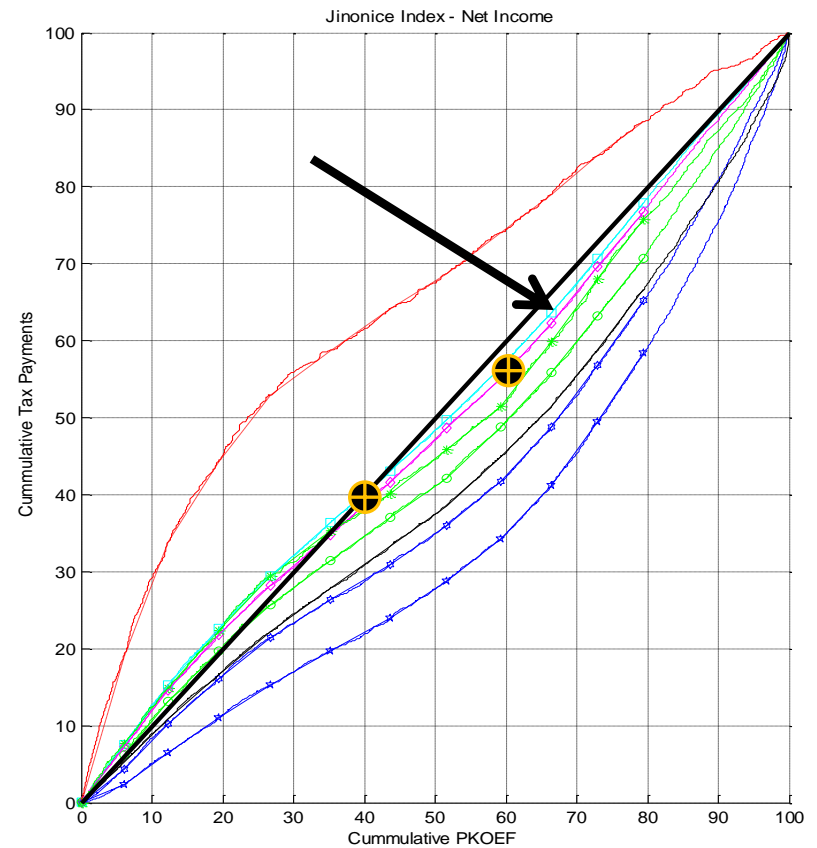
Kdo platí daně? (SRU 2005)

Suits Index [-1,+1]

Diagonal = 0 = flat-tax

[př., domácnosti, které drží 40% příjmů, platí 55% daní na energie]

Jinonice Index [-1,+1]

Diagonal = 0 = lump-sum tax

[př., 40% nejchudších domácností platí 38% daní na energie]

[5] Měření nerovnosti

Kdo platí v ČR daně na energie a pohonné hmoty?

2003/96/EC a zvýšení sazby DPH z 5% na 9% u tepla

	Suits Index					Jinonice Index				
	1993	1995	2000	2005	2008	1993	1995	2000	2005	2008
TOTAL	0.000	0.044	-0.002	0.009	-0.085	0.191	0.228	0.185	0.196	0.184
CI_05	-0.025	0.023	-0.019	-0.011	-0.110	0.173	0.210	0.169	0.178	0.165
CI_95	0.022	0.068	0.014	0.029	-0.063	0.206	0.246	0.201	0.214	0.201
LABOUR	0.047	0.087	0.052	0.057	0.024	0.240	0.273	0.240	0.247	0.297
CI_05	0.019	0.065	0.033	0.034	-0.004	0.222	0.254	0.222	0.227	0.277
CI_95	0.071	0.111	0.072	0.081	0.051	0.257	0.293	0.260	0.267	0.315
VAT food	-0.140	-0.126	-0.159	-0.182	-0.299	0.046	0.053	0.027	0.002	-0.032
CI_05	-0.164	-0.147	-0.175	-0.199	-0.324	0.033	0.039	0.015	-0.011	-0.048
CI_95	-0.119	-0.105	-0.144	-0.165	-0.275	0.060	0.069	0.039	0.015	-0.017
ENERGY	-0.152	-0.132	-0.176	-0.163	-0.306	0.033	0.048	0.009	0.022	-0.040
CI_05	-0.175	-0.153	-0.194	-0.183	-0.334	0.020	0.033	-0.007	0.007	-0.057
CI_95	-0.131	-0.112	-0.158	-0.145	-0.281	0.047	0.062	0.023	0.038	-0.023
Public TRANSPORT	-0.043	-0.037	-0.135	-0.141	-0.289	0.153	0.152	0.053	0.041	-0.026
CI_05	-0.073	-0.063	-0.164	-0.173	-0.326	0.130	0.125	0.025	0.010	-0.059
CI_95	-0.015	-0.008	-0.109	-0.111	-0.251	0.177	0.177	0.080	0.070	0.007
FUEL	-0.060	-0.023	-0.098	-0.084	-0.182	0.127	0.158	0.088	0.100	0.091
CI_05	-0.091	-0.056	-0.125	-0.111	-0.213	0.099	0.128	0.062	0.076	0.065
CI_95	-0.030	0.010	-0.072	-0.058	-0.151	0.153	0.186	0.112	0.124	0.116

11% zvýšení sazeb daní na pohonné hmoty

[5] Měření nerovností

Percepce znečištění ovzduší v ČR

	1	2	3	4	5
Q1. Air quality in your neighbourhood is ...	<i>very good</i>	<i>quite good</i>	<i>quite bad</i>	<i>very bad</i>	
Q2. Air quality in your neighbourhood compared to air quality in the Czech Republic is...	<i>significantly better</i>	<i>slightly better</i>	<i>about the same</i>	<i>slightly worse</i>	<i>significantly worse</i>
Q3. Air quality today compared to air quality 10 years ago is...	<i>significantly better</i>	<i>slightly better</i>	<i>about the same</i>	<i>slightly worse</i>	<i>significantly worse</i>

Tab.: Medián odpovědí na Q1 – Q4

	Brno	Liberec	Ostrava	Plzeň	Praha	Other
Q1	2	2	3	3	2	2
Q2	3	3	4	3	3	2
Q3	3	3	3	3	3	3

Tab.: Index nerovnosti pro kategoriální data (dle Abdul Naga a Yalcin, 2008);

0 = dokonalá rovnost, 1 = dokonalá nerovnost

	Brno	Liberec	Ostrava	Plzeň	Praha	Other
Q1	0.36	0.28	0.44	0.37	0.42	0.28
Q2	0.24	0.37	0.37	0.25	0.38	0.37
Q3	0.42	0.50	0.45	0.34	0.43	0.40

[5] Měření nerovností

Co jsme udělali

Měřili nerovnosti v příjmové nerovnosti (Gini, Theil) a daňové progresivity (Suits, Jinonice) pro několik scénářů politik.

Měřili nerovnost v percepci znečištění ovzduší pomocí indexů vhodných pro kategoriální data.

Odhadli statistickou inferenci indikátorů.

Napojili měření nerovností na mikro-simulační model DASMODO.

Jakým směrem se chceme dále ubírat

Aplikovat **indikátory nerovností** v analýze **disparit** ve spotřebě environmentálních statků a služeb. Zjistit, kdo je vystaven škodám na ŽP a kdo je spotřebitelem (env.) veřejných statků.

Měřit nerovnosti pro **vybavenost** environmentálně-významnými předměty dlouhodobé spotřeby (auta, kola, spotřebiče).

Propojení měření nerovností s **makro modely** dopadů (DASMODO, GINFORS)

Využití koncentračních indexů a indexů vhodných pro **self-reported data**.

Preference pro environmentálně-
signifikantní tržní statky (energie)

Preference pro netržní statky
(environmentálně služby, zdraví)

Hodnocení dopadů
(externality)

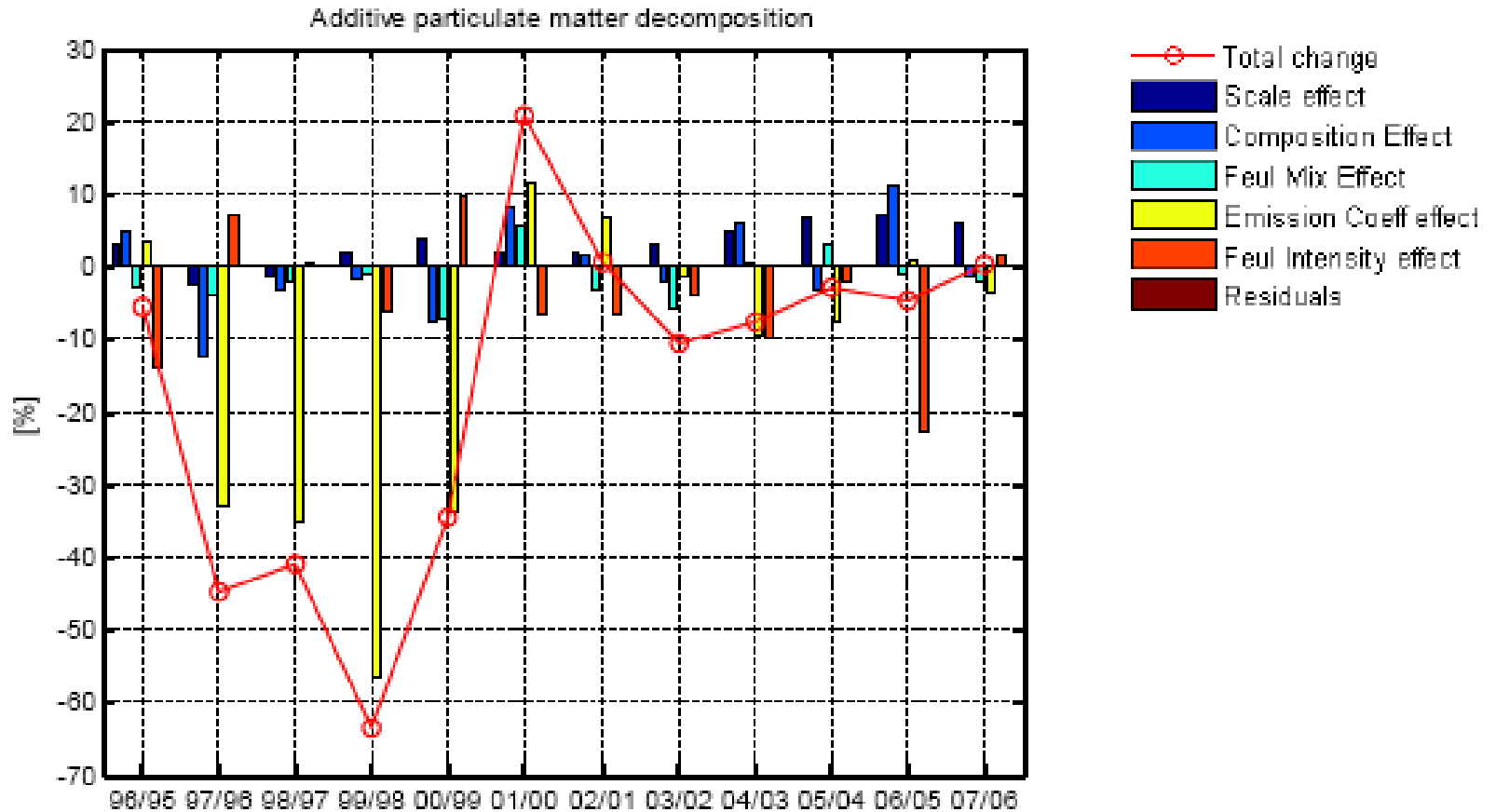
Analýza dopadů regulace
(predikce a simulace)

Měření nerovností a disparit v oblasti
životního prostředí

Analýza faktorů environmentální zátěže
(EKC, decoupling)

[6] Analýza faktorů env. zátěže

5F dekompoziční analýza, LMDI

[6] Faktory zátěže a de-couplingu

Co jsme udělali

Analyzovali faktory změn emisí v ČR během 1990-2007 pomocí statistické dekompozice.

Analyzujeme vztah závislosti environmentálního a ekonomického chování firem v ČR.

Odhad stínových cen polutantů.

Jakým směrem se chceme dále ubírat

Analyzovat **efekt aktuálních politik**, např. EU ETS, na ekonomické chování podniků.

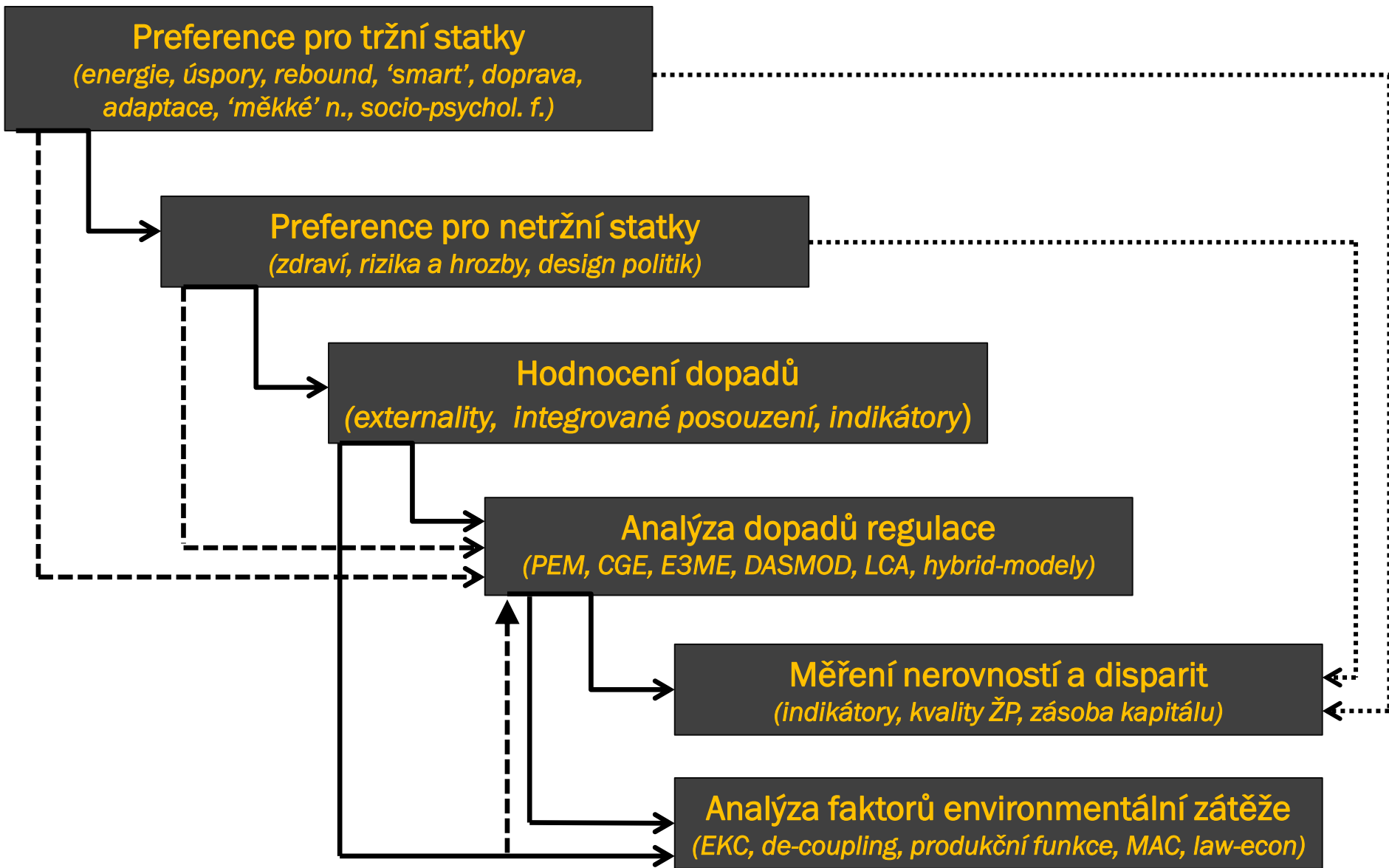
Analyzovat **substituci výrobních faktorů a energií** v zemích CEEC.

Aplikace analýzy **faktorů změn** dalších indikátorů zátěže, srovnání indexové a strukturální dekompozice.

Rozvoj „**law and economics**“.

Zkoumat závislosti mezi vývojem indikátorů sofistikovanějšími statistickými metodami a analyzovat **vzájemné vazby** v rámci koherentního rámce (makro modely)

Děkuji za pozornost.

Milan Ščasný, Ph.D.

Centrum pro otázky životního prostředí

Univerzita Karlova v Praze

José Martího 2/407, 162 00 Praha 6

P: (+420) 220 199 477

F: (+420) 220 199 462

E: milan.scasny@czp.cuni.cz